

В. В. Чайковська

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та господарського права

ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН ЯК ВИМОГА ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Модернізація національного зовнішньоекономічного законодавства не може здійснюватись без врахування економічних потреб, вимог суспільства та інших неюридичних факторів, що відіграють важливу роль у функціонуванні держави та суспільства. Неврахування економічних потреб держави при прийнятті чи внесенні змін до нормативно-правових актів може призвести до неефективності чи навіть шкідливості законодавчих актів. Неврахування вимог суспільства — до мітингів, громадської непокори, суспільних заворушень чи навіть революцій.

Однією з соціальних вимог слід відзначити вимогу щодо електронізації господарських відносин при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності (далі — ЗЕД). Вказана вимога пов'язана із бурхливим розвитком інформаційних технологій, поширенням мережі Інтернет та глобальною інформатизацією та електронізацією суспільства. С. В. Савченко цілком вірно зазначає, що «зміну світогляду на межі тисячоліть підготувала революція у сфері комунікації та інформації, яка досягла таких масштабів, які не могли уявити собі попередні покоління. Масова комп'ютеризація, упровадження і розвиток найновіших інформаційних технологій привели до стрибка у сфері освіти, бізнесу, промислового виробництва, наукових досліджень і соціального життя. Інформація перетворилася на глобальний, у принципі невичерпний ресурс людства, яке вступило в нову епоху розвитку комунікацій — епоху інтенсивного освоєння цього інформаційного ресурсу і «небачених можливостей» управління» [1, с. 274].

За допомогою персональних комп'ютерів, сучасних мобільних телефонів, планшетів та інших сучасних пристроїв ділові відносини відбуваються значно швидше та економічно за відсутності необхідності використання значної кількості паперу та традиційних засобів комунікації. Електронізація відносин між суб'єктами господарської діяльності та суб'єктами державної

влади здатна усунути забюрократизованість дозвільних процедур, забезпечити ефективний державний та громадський контроль за діяльністю відповідних органів (в т. ч. шляхом публікації відповідної інформації на офіційних веб-сайтах таких органів та інших ресурсах), зменшити прояви корупції.

Не випадково представники науки адміністративного права зазначають необхідність електронізації адміністративних послуг з урахуванням іноземного досвіду. Наприклад, С. Б. Жарая, вказуючи на позитивний досвід надання адміністративних послуг в Латвії, влучно стверджує про необхідність у нашій державі «максимально застосовувати можливості сучасних інформаційних технологій — електронну систему управління чергою, формування єдиних баз звернень, використання можливостей дистанційного доступу до інформації... перехід на електронні форми розробки та узгодження документації» [2, с. 68–70]. На необхідності електронізації адміністративних послуг наголошує й В. П. Тимощук, зазначаючи позитивний досвід створення веб-порталів, присвячених публічним послугам у таких країнах, як Франція (<http://service-public.fr/>) та Канада (<http://serviccanada.gc.ca>) [3, с. 105].

Таким чином, при модернізації національного зовнішньоекономічного законодавства обов'язково необхідно враховувати вимоги щодо електронізації, що повинно відобразитись у:

1) забезпеченні можливості в електронній формі проходження дозвільних процедур у сфері ЗЕД (зокрема, це процедури щодо автоматичного та неавтоматичного ліцензування експорту/імпорту товарів, реєстрація представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, також філій окремих суб'єктів господарювання — банків, страхових компаній, отримання ліцензії на здійснення зовнішньоекономічних валютних операцій тощо);

2) законодавчому сприянні виходу на український ринок світових електронних платіжних систем та Інтернет-магазинів (PayPal, Google Wallet, ApplePay, Ebay тощо).

З цього приводу І. Грищенко цілком вірно зазначає, що перешкодою для розвитку ЗЕД малого та середнього бізнесу в Україні є відсутність в Україні функціонування PayPal — найбільш популярної платіжної системи у світі, а також Інтернет-магазину Ebay [4]. Деякі кроки у вказаному напрямі вже здійснюються.

Наприклад, НБУ у серпні 2015 р. офіційно гарантував PayPal допомогу у виході на український ринок шляхом опублікування т. з. Letter of Comfort — документа, що застосовується у світовій практиці щодо декларування зобов'язань урядами певних країн відносно «крупних гравців» ринку відповідної індустрії [5];

3) законодавчому сприянні укладенню зовнішньоекономічних контрактів в електронній формі, забезпеченні електронного документообігу між судами та учасниками процесу, а також можливості використовувати електронні документи як доказ у суді.

Позитивним кроком у вказаному напрямку є прийняття 4 вересня 2015 р. ВРУ Закону України «Про електронну комерцію», що вводить поняття електронного правочину, істотні умови та порядок його укладення; прирівнює докази, подані в електронній формі та/або у формі паперових копій електронних повідомлень, до письмових доказів у цивільному, господарському та адміністративному процесі; визначає правовий статус учасників відносин у сфері електронної комерції тощо [6]. Відповідно до ч. 3 ст. 1 вказаного закону він поширюється й на зовнішньоекономічні відносини, у разі якщо однією із сторін електронного правочину є іноземець, особа без громадянства або іноземна юридична особа з урахуванням положень Закону України «Про міжнародне приватне право»;

4) законодавчому забезпеченні впровадження ефективного електронного документообігу між суб'єктами ЗЕД та митними органами.

І хоча чинним законодавством передбачено подання електронних митних декларацій [див. наказ Мінфіну], «електронна митниця в Україні» далека до ідеалу, яким колишній заступник голови Державної фіскальної служби К. Лікарчук називає «оформлення всіх митних декларацій в автоматичному режимі, без прямого контакту з інспектором митниці» [7]. Серед причин, що гальмують створення та впровадження дієвої системи електронного документообігу та планомірне впровадження безпаперових технологій в усіх сферах діяльності митної служби, К. Лікарчук наводить такі: 1) відсутність узгодженої позиції щодо механізмів запровадження електронного обміну інформацією з державними органами, які видають відповідні дозвільні документи; 2) наявність проблем із переходом на електронний документообіг та впровадження підсистем «електронного уря-

ду» — онлайн-запити на попередні рішення щодо митної вартості; 3) відсутність зручного доступу до тарифної інформації (за аналогією з європейською системою TARIC, доступу до відкритої статистичної інформації тощо) [7].

Впровадження дійсно ефективного електронного документообігу у діяльності митних органів неможливо без належної правової регламентації, яка може бути забезпечена шляхом модернізації національного зовнішньоекономічного законодавства.

Література

1. Савченко С. В. Еволюція переходу інформаційного суспільства в «суспільство знань» у добу глобалізації [Текст] / С. В. Савченко // Актуальні проблеми державного управління. — 2014. — № 2. — С. 271–277.
2. Жарая С. Б. Досвід надання адміністративних послуг у зарубіжних системах державного управління [Текст] / С. Б. Жарая // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. — 2010. — Вип. 1. — С. 64–70.
3. Тимощук В. П. Адміністративні послуги: проблеми теорії, законодавства і практики в Україні [Електронний ресурс] / В. П. Тимощук // Адміністративне право і процес. — 2014. — № 3(9). — С. 104–121. — Режим доступу: http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-9-2014-jubilee/item/download/309_75e476cdb4f35c6d2e1f889e611b2446 — Назва з екрана.
4. Грищенко І. Пробить стіну преград для експорту [Електронний ресурс] / І. Грищенко // Газета «Бізнес». — Режим доступу: <http://www.business.ua/articles/ukraine/Probit-stenu-pregrad-dlya-eksporta-98708/> — Назва з екрана.
5. Резиденти України можуть використовувати міжнародні системи інтернет-розрахунків (такі як PayPal, ApplePay, GoogleWallet та інші) для отримання транскордонних платежів [Електронний ресурс] // Національний банк України: офіційне інтернет-представництво. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=20125828&cat_id=5588 — Назва з екрана.
6. Про електронну комерцію [Електронний ресурс] : Проект Закону України (реєстр № 0957 від 27.11.2014). — Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52409&pf35401=336615> — Назва з екрана
7. Лікарчук К. Електронна митниця в Україні — реальність! [Електронний ресурс] // Українська правда. — Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/columns/2015/07/17/7074798/view_print/?attempt=1 — Назва з екрана.